

A NŐK ÉS A FÖLDKÉRDÉS A KELET-AFRIKAI KÖZÖSSÉG TAGÁLLAMAIBAN¹

BAGI JUDIT

Jelen írásban a Kelet-afrikai Közösség tagállamaira vonatkoztatva mutatom be a nők földterület-öröklésével kapcsolatos jogainak, illetve azok társadalomformáló szerepének alakulását. Az elért eredmények prezentálása mellett a hiányosságokra, illetve a megoldás előtt álló feladatokra is hangsúlyt helyezek. Ebben segítenek a közelmúltban, illetve 2016-ban készített interjúim, amelyek során nemzetközi Afrika-szakértőket, illetve a ruandai Gender Monitoring Office képviselőjét kérdeztem a kelet-afrikai földkérdésről. A fókusz Ruandára helyezem, ám az térségszintű összehasonlítás relevanciája okán szólok Kenya, Uganda, Burundi, Tanzánia és Dél-Szudán államokról is a nők földterület-öröklésre és -birtoklásra vonatkozó jogait illetően.

Kétségtelen, hogy tudományos körökben egyre nagyobb hangsúly helyeződik a szubszaharai Afrika területén élő nők földörökléssel kapcsolatos jogainak vizsgálatára, különös tekintettel az ebből és a földhasználatból fakadó szegénység, valamint gazdasági egyenlőtlenségek kutatására (Cooper, 2010: 2). Annak ellenére, hogy a szubszaharai Afrikában a gyarmatosítást követően folyamatosan kerültek bevezetésre a földkérdést érintő reformok, a döntéshozók 1970-es évekig a társadalmi nemek nézőpontját nem vették figyelembe. Az 1970-es és 1980-as évek során indult meg az a folyamat, amikor is feminista aktivisták a nők megélhetési gazdaságban (subsistence agriculture)² betöltött szerepét kezdték hangsúlyozni a földkérdést illetően. Előtérbe került például a nők földbirtokláshoz való jogának témája, valamint a korábbi fölgazdálkodással kapcsolatos reformok gender témák menti hiányossága is (Bayisenge et al. idézi Razavi-t, 2015: 75). Ezen földbirtoklással kapcsolatos kérdésköröket viszont kiemelten szükséges kezelni a nők esetében, hiszen ahogy Cooper fogalmaz, a föld a jólét elsődleges forrása, illetve a társadalmi és gazdaság státusz, az élelemellátás, valamint a gazdasági aktivitás alapja is (Cooper, 2010: 6). Feder és Fenny szerint a nők földhöz való joga alapvetően az alábbi három intézményes kategóriába osztható: az alkotmányos rend (alapvető szabályok a társadalom működésére vonatkozóan), az intézményi megállapodások (intézmények által létrehozott szabályok: törvények, határozatok, szerződések és a tulajdonjog), illetve a normatív vagy irányadó viselkedési szabályzat (kultúra, amely legitimálja vagy korlátozza a társadalmi viselkedést) (Kabahinda idézi Feder-t és Fenny-t, 2018: 817). Az Egyesült

Nemzetek Szervezetének Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO) két főbb dimenziót emel ki a nők és férfiak közötti földbirtoklást érintő különbségekre vonatkozóan. Az első kategória az egyének földbirtoklással kapcsolatos jogaira, az eladásra, hagyatékra, valamint a földből származó gazdasági tevékenységek feletti kontroll gyakorlására fókuszál. A második kategóriába kifejezetten azon mutatók sorolhatók, amelyek a két társadalmi nem közötti eltéréseket mérik a földbirtoklás viszonylatában (FAO, 2018). Érdekes e szempontok alapján a nők által birtokolt földek arányát a Kelet-afrikai Közösség tagállamaira vonatkozóan megvizsgálni. Az EAC által 2018-ban kiadott gender közpolitikai irányokat tartalmazó kiadvány³ az alábbi adatokat ismerteti: Kenyában a nők mindössze 6 százaléka, Ugandában 14 százaléka, Tanzániában 13 százaléka, Ruandában pedig 26 százaléka birtokol (egyéni tulajdonként) földet (EAC, 2018: 18). E jelentésben nem találunk pontos százalékos adatokat Burundira és Dél-Szudánra vonatkoztatva. Az ENSZ FAO 2018-as kiadványa szerint Burundi-ban a nők 13 százaléka rendelkezik (egyéni tulajdonként) földbirtokkal (UN FAO, 2018). Dél-Szudán esetében nincsenek hivatalos adatok a nők és férfiak által birtokolt földterületeket illetően. Az ismertetett adatokból láthatjuk, hogy elenyésző a női tulajdonban lévő földek aránya. Ez esetben szükséges továbbá megemlíteni, hogy a földbirtoklás nem feltétlenül értelmezhető darabszámra vonatkozóan. Nem mindegy, hiszen, hogy az adott föl milyen minőségű és hol helyezkedik el. E tényezők ugyanis egyértelműen befolyásolják annak értékét. Erre azonban az általam vizsgált statisztikák többségében nem térnek ki. Összehasonlítás okán fontosnak tartom ezekkel az iménti számokkal párhuzamba állítani azt, hogy ez országokban, ahogy a szubszaharai Afrika térségére általánosságban jellemzően kiugróan magas a mezőgazdaságban dolgozó nők aránya: Kenyában 71 százalék, Ugandában 70 százalék, Tanzániában 69,9 százalék, Ruandában és Dél-Szudánban pedig 82 százalék (EAC, 2018: 18). Fontos további kiemelni, hogy a földek nyilvántartása egyik EAC-állam esetében sincsen kellő precizitással kezelve. Mégis kitűnik: annak ellenére, hogy ez államokban a nők döntő többségben a mezőgazdasági szektorban dolgoznak, ám a munkapasztihs legalján helyezkednek el, hiszen a javarészt a föld megművelésével foglalkoznak. Jelen kérdéskör magyarázatára a továbbiakban kerül majd sor. Mindezekhez hozzá kell tenni, hogy nem feltétlenül lehet minden esetben általános érvényű következtetéseket levonni a szubszaharai Afrika egészére vonatkozóan. Megjegyzendő azonban, hogy elvileg az EAC kiemelten kezeli a gender kérdéseket. Már az együttműködést elősegítő bizottság célkitűzései között, számos gazdasági és kereskedelmi együttműködés mellett, a nők társadalmi szerepének a növelése is megjelent (Tarrósy, 2011: 165). Az írás további része a Kelet-afrikai Közösség tagállamaira, azokon belül is hangsúlyosan Ruandára fókuszál.

Az ismertetett adatokból láthatjuk, hogy elenyésző a női tulajdonban lévő földek aránya.

Ruanda

A gyarmatosítást megelőző időszakban Ruandában a szegényebb háztartásokban a férfiak közvetlenül vettek részt a földek megművelésében és a termelésben. Annak ellenére, hogy ezekben az esetekben teljes mértékben a férfiaké volt a döntéshozói jogkör, mégis egyfajta egyenlőbb munkamegosztás alakult ki a házaspár között a földeken végzett munka és az állatok ellátása területén. A tradicionális ruandai társadalomban a férfiak egyértelmű felsőbbrendűségét igazolja, hogy a nők nem birtokolhattak földet. A családfő halála esetén a birtok a férfi örökösökre vagy a fiú testvéreire szállt. Ha a férj meghalt vagy a házaspár elvált, és a nő nem szült gyermeket, akkor a nő egyáltalán nem rendelkezhetett a föld felett. Vissza kellett költöznie a szüleihez vagy beházasodnia egy új családba. Abban az esetben, ha a nő már szült gyermekeket, a halott férjének fiútestvérével kellett összeházasodnia, hogy a családi kötelekeket fenn tudja tartani (Uwineza – Pearson, 2009: 9). Mindezekből tehát egyértelműen következik a ruandai társadalom szigorú patriarchális mivolta. Ám egyes esetekben mégis bevonták a nőket a tulajdonnal kapcsolatos döntésekbe. A férfiak időnként gyorsan és meggondolatlanul hoztak döntéseket, a kulturális szokásoknak köszönhetően rá voltak kényszerítve arra, hogy egy-egy fontosabb döntésnél, például a föld eladása vagy a tehén bére adása esetén kikérjék feleségük véleményét. Ha a bikát párosztatás céljából kölcsönadták a szomszédnak vagy barátoknak, akkor is a feleséggel kellett először egyeztetniük. Kulturális szempontból tehát a nők a háztartás „főnökei” voltak (Uwineza – Pearson, 2009: 9; Hunt, 2017: 28). A szocio-kulturális hatalmi viszonyok folyamatosan megakadályozták a nőket abban, hogy fellázadjanak a földörökléssel kapcsolatos törvény ellen. Ruandában a népi társadalmi nemek közötti egyenlőség megteremtésére vonatkozó intézkedéseket, amelyek de jure számos területen egyenlőséget teremtettek a nők és férfiak között. A nők gazdasági helyzetének javítása, valamint a törvényi és közpolitikai döntések történő megvalósulása azonban napjainkban is kiemelt témának számít Ruanda esetében. Mageza-Barthel, a frankfurti Goethe Egyetem professzora és ruandai gender téma szakértője, a fő problémát abban látja, hogy a rurális területeken végzett mezőgazdasági tevékenység számottevő részét a nők végzik informális munka keretében: „(...) *Ez egyértelmű kihívást jelent. A korábbiakhoz képest azonban óriási a különbség. A múltban ugyanis a nőknek nem volt lehetőségük a gazdasági aktivitásra. Ma már háztartások anyagi fenntartói és irányítói a nők. Ez az a pont tehát, ahol a nők gazdasági helyzetének jobbítására irányuló programok és a hivatalos jogi szabályozások találkoznak* (Mageza-Barthel, 2019).”

Nagy előrelépést hozott az öröklésről és háztartási tulajdonról szóló 1999-es törvény,⁴ amelynek értelmében a házaspár nője és a házasságból született gyermekek is jogosultak a fölterület öröklésére. A törvény nagy hiányosságai közé sorolható azonban, hogy a nőket csak házastársként értelmezi, nem vonatkozott ugyanis a hajadon nőkre, ők továbbra is diszkrimináció elszenvedői voltak a föld öröklése és birtoklása vonatkozásában. A témakört érintően a következő kardinális lépés 2005-ben következett be. A 2005-ös földtörvény kapcsán fontos kiemelni, hogy

a ruandai kormány 2004-ben új közpolitikai irányvonalat fogadott el a földek birtoklására, hozzáférésére, átruházására és a földgazdálkodási perspektívákra vonatkoztatva. A földtörvény (Organic Land Law) 2005-ben került beiktatásra (Uwayezu-Mugiraneza, 2011: 1). A reform célja, hogy a hátrányos helyzetű állampolgárok (ez esetben hangsúlyosan a nők) számára is lehetőséget biztosítson a földhöz való hozzájutáshoz. Tekintettel arra, hogy a ruandai lakosok erősen függnek a földbirtoktól (kiemelten magas, közel 90 százalékos a mezőgazdaságból élők aránya), a törvény beiktatása nagyfokú fontossággal bírt. Különösen igaz ez a nem fővárosban élőkre, akik szinte teljes egészében a mezőgazdaságból élnek (Takeuchi and Marara, 2011: 11). Mindezekből fakadóan a földbirtok számos esetben vált a konfliktusok forrásává az országban. A törvényt minden pozitív hatása ellenére Mageza-Barthel kritikusan szemléli mind a törvénykezés időigénye, mind az eredményessége miatt. A földtörvény megalkotása ugyanis több mint kilenc évbe telt, ez hosszabb időtartam, mint az új alkotmány beiktatása, amely 2003-ban történt, és lényegesen több idő, mint az 1999-ben elfogadott örökösödési törvény (Mageza-Barthel, 2015: 133). Jogosan tehetjük fel tehát a kérdést, hogy miért tartott ilyen sokáig? Mageza-Barthel véleménye szerint itt nem sikerült adaptálni a nemzetközi gender normákat, és a nőket is kihagyták a tervezet elkészítésének folyamatából. A Gender Minisztérium és egyes nőmozgalmi szervezetek is cáfolták azt, hogy a földkérdés nőügy lenne (uo.133). Mindezeknek köszönhető, hogy – szemben az eddig kiemelt törvényekkel – ennek megfogalmazásában nem vettek részt a korábbiakhoz hasonló mértékű aktivitással Ruanda női szereplői. Amikor a Gender Minisztérium rájött arra, hogy a földkérdés milyen szorosan kapcsolódik a nők gazdasági jogaihoz, markánsabb szerepet vállalt. A civilek ereje is erősebbé vált, ám ez már csak a törvény parlament elé kerülésekor következett be (uo. 134). Mindezek ellenére elmondhatjuk, hogy a szubszaharai Afrika viszonylatában Ruandában a leginkább előrehaladottak a nők földbirtoklással kapcsolatos jogai. Shinichi Takeuchi, a Tokiói Egyetem Afrika Kutatóközpontjának professzora, a téma szakértője, a következőképpen fogalmazott a vele készített interjúm során:

„Ruanda új földtörvénye lényegesen jobban (természetesen nem tökéletesen) biztosítja a nők földdel kapcsolatos jogait. A nők neve és földhöz tartozó jogainak aránya (általában 50 százalék) egy tanúsítványban van felvezetve. Ennek értelmében a törvényes úton történő házasságból (amennyiben a házasság 1999 után következett be) született lánygyermek is jogosultak a föld öröklésére. Ezek alanyi jogoknak tekinthetők.

Ruanda egész területén sikeresen végbement a földek nyilvántartásba vétele, valamint minden arra jogosult személy részére történő földbirtoklási jogcím kiadása. A regisztrációs folyamat során fellépő problémák ellenére (azok, akik nem fizették ki a regisztrációs járulékot (1000RWF), nem tudták meg-

szerezni a tanúsítványt). Ruanda ez első olyan szubszaharai ország, amely földbirtoklási jogcímet adott az arra jogosultak számára.”

Shinichi Takeuchi, 2018

A következőkben a Társadalmi Nemek Közötti Egyenlőség Megteremtésére Irányuló Programokat Ellenőrző Hivatalban (Gender Monitoring Office – GMO) Cyizanye Allennel (a GBV és egyéb igazságtalanságok elleni harc, valamint az ezzel kapcsolatos ellenőrzések igazgatója) készített interjúm egy részletére térek ki, ahol a genderkérdésekhez történő adaptálódás, illetve az ezt a területet érintő kihívások viszonylatában interjúalanyom a földkérdésre helyezte a fő fókuszot.

„Mindenki profitál abból, hogy a nők jogokkal lettek felruházva. A nők hozzájutottak a földbirtoklás jogához, a férfiak tehát már nem gyakorolnak teljes kontrollt a földek felett. Ebből adódóan a férfiak úgy gondolják, hogy elvesztettek valamit, így beszélhetünk a két nem közötti konfliktusról. Manapság vannak nők, akik a férfiakkhoz hasonló karriert futnak be. A férfiak pedig e tekintetben kényelmetlennek érzik a versengést. De ettől függetlenül beszélhetünk versengésről. Ez a fajta értelmezés vagy kulturális akadály, amelyben az emberek számos évig éltek, nem változtatható meg egy nap alatt. A kulturális akadályok tehát még átalakulás alatt vannak. A férfiaknak meg kell tehát érteniük, hogy mi az, amit profitálni fognak azzal, hogy lánytestvéreik és feleségeik jogokkal lettek felruházva.”

Bonaventure Nsabimana, 2016

Ismét visszaköszönnek tehát a szigorú patriarchális társadalomból történő gyors átmenet okozta problémák a férfiak hozzáállása során. Ami mindenképpen pozitívum, hogy erről is beszél a GMO képviselője. Cyizanye Allen egy 2014-ben végzett kutatást ismertetett, amelyben egyértelműen kimutatható, hogy a nők és férfiak nevére is regisztráltak földeket. A földek 26 százaléka nőkre, 54 százalék nőkre és férfiakra, közös tulajdonként van regisztrálva. Ha egy nő vagy férfi regisztrálja a földjét, akkor kap egy hivatalos dokumentumot arra vonatkozóan, hogy bármilyen üzleti- vagy bevételt generáló tevékenységre felhasználhatja a földtulajdonát. A földtulajdon regisztrálása kapcsán is jelentős kritikák fogalmazhatók meg. Takeuchi az alábbiak szerint vélekedik e kérdéstről:

„A föld nyilvántartásba vételének rendszere több okból sem bizonyult fenntarthatónak a tanúsítványok megújításának magas költsége, valamint az adatbázisban rögzített adatok frissítésének hiánya miatt. Ruanda egyszeri alkalommal tehát sikeresen megvalósította a földek nyilvántartásba vételét, ám ezen adatok és a valóság között egyre nagyobb a különbség.”

Shinichi Takeuchi, 2018

Láthatjuk tehát, hogy a nők földhöz jutása, illetve a földterületek adminisztrációja estében Ruanda tölti be a vezető szerepet az EAC tagállamai, de jöllehet, hogy a szubszaharai Afrika vonatkozásában is. Ettől függetlenül még Ruandában is jelentős hiányosságok érhetők tetten ezen a területen.

Burundi

Egy 2012-ben készült felmérésben azt vizsgálták, hogy a Burundiban élők támogatják vagy ellenzik azt, hogy a nőknek és lányoknak a férfiakkal és fiúkkal egyenlő jogai legyenek a földterület öröklését illetően. Az eredmény értelmében az állampolgárok 57 százaléka úgy vélekedett, hogy a két nemnek nem kellene, hogy egyenlő joga legyen e tekintetben (Ndikumana, 2015: 4). Ennek ellenére „2005 óta lassú, de folyamatos változások kezdődtek az országban” (...) (Biedermann, 2015: 61). Az új alkotmány is ebben az évben lépett életbe, amely az állam

és a polgárok szuverenitására vonatkozó rész 12 cikke értelmében⁵ ugyan egyenlő jogokat biztosít a nőknek és férfiaknak, ám ez a gyakorlatban számos ponton nem valósul meg. Burundi esetében több kísérlet is meghíúsult arra vonatkozóan, hogy a nők férfiakhoz hasonló jogokat szerezzenek a föld öröklése és birtoklása viszonylatában. Ez többek között a 1993–2005 közötti aktív polgárháborús helyzet következménye is volt. A Burundiban működő női mozgalmak és a nemzetközi szervezetek aktív tevékenységének köszönhetően már 1993-ban elő volt készítve egy olyan törvénytervezet, amely a földöröklés és birtoklás értelmében is egyenlő jogokat volt hivatott biztosítani a nőknek és férfiaknak, ám a politikai konfliktusok okán nem lépett életbe (Saiget, 2016: 370). A 2005-ös választások során a civil aktivisták és a politikai szervezetek együttműködésének köszönhetően ismételten ígéretet fogalmazott meg a kormány az említett törvény beiktatására vonatkozóan, ám ez továbbra sem következett be, inkább a nők politikai szerepvállalására helyeződött a hangsúly a gender kérdéseknél (uo. 372).

Uganda

Ugandában a Kelet-afrikai Közösség további tagállamához hasonlóan a nők főként a mezőgazdasági szektorban vállalnak munkát. Országos szinten az összes foglalkoztatott nő 72 százaléka, a vidéki nőknek pedig 90 százaléka dolgozik a mezőgazdaságban. A vidéki férfiak esetében ez az arány 53 százalékos (FOWODE, 2012: 3). Ugandában az 1995-ben elfogadott alkotmány és az 1998-as föltörvény sza-

A Burundiban működő női mozgalmak és a nemzetközi szervezetek aktív tevékenységének köszönhetően már 1993-ban elő volt készítve egy olyan törvénytervezet, amely a földöröklés és birtoklás értelmében is egyenlő jogokat volt hivatott biztosítani a nőknek és férfiaknak, ám a politikai konfliktusok okán nem lépett életbe.

bályozza a földbirtoklással és örökléssel kapcsolatos jogokat. Elmondható, hogy az 1998-ban beiktatott földtörvény hozott átütő lépést a nők és férfiak földbirtoklással és örökléssel kapcsolatos jogi egyenlőségére vonatkozóan. Ekkor ugyanis először került sor a hagyományos, azaz hivatalos papírok nélküli földtulajdon elismerésére. Mindezek ellenére a Földügyi, Lakhatási és Városfejlesztési Minisztérium által 2013-ban kiadott Uganda Nemzeti Földpolitikája (The Ugandan National Land Policy) elnevezésű dokumentumban az áll, hogy az esetek többségében a nők általában nem öröklik meg a földterületet. Ennek az az oka, hogy a hivatalos jogszabályokat továbbra is felülírja a szokásjog, illetve magában a törvényben is szerepel a közösségi tulajdon birtoklása, amely egyértelműen hátráltatja a nők földhöz való jutását (MLHUD, 2013: 24-25). A földtörvény foglalkozik ugyan a házastárs földdel kapcsolatos jogaival, ám az özvegyek, elvált nők és gyermekek jogairól e kérdéskörnél nem ejt szót (MLHUD, 2013: 24-25). Megállapítható tehát, hogy sem az alkotmány, sem pedig az 1998-as földtörvény nem bizonyult sikeresnek a gyakorlati megvalósulást illetően. Pozitívumnak könyvelhető el azonban, hogy az ugandai kormány felismerte hiányosságait, és erre vonatkozóan ajánlásokat is megfogalmazott.

Tanzánia

Tanzániában egyaránt 1999-ben lépett életbe a földtörvény és a falusi földtörvény, amelyek hivatalosan biztosítottak ugyan jogokat a házasságban élő nőknek a földterület birtoklására és öröklésére, ám összességében a nők továbbra is diszkrimináció elszenvedői ezen a területen (Duncan-Haule, 2014). A USAID 2015-ös statisztikái szerint a Tanzániában található földek 20 százaléka van nők nevében. Ez esetben érdekes, hogy a fenti (bevezetőben említett 13 százalékos) adatnál ez bizonyul előnyösebbnek. Mindezekhez hozzátartozik, hogy a nők többségében kisebb és rosszabb minőségű földeket birtokolnak (UNA, 2017). Tanzánia esetében is igaz, hogy a társadalmi normák is nehezítik a nők földhöz való jutását. Ha a Tanzániában élő nőket összehasonlítjuk olyan afrikai országok női lakosaival, ahol törvényi úton sem valósul meg a földörökléssel és birtoklással kapcsolatos jogi egyenlőség, a kelet-afrikai államra vonatkozóan pozitív megállapításokat tehetünk. A tanzániai nők háromszor akkora valószínűséggel dolgoznak nem földműveléssel kapcsolatos munkakörben, közel négyszer annyi jövedelmet szereznek, és 35 százalékkal nagyobb valószínűséggel rendelkeznek egyéni megtakarításokkal, mint az említett szubszaharai afrikai országok női állampolgárai (Njuki, 2017).

Kenya

Kenyában szintén nagyon alacsony, 5 százalék azon földek aránya, amelyeknek nők a társtulajdonosai. Az összes földbirtoknak pedig mindössze 1 százaléka áll kizárólagos női tulajdonban (Kimeu – Maneno, 2017: 4). Láthatjuk, hogy a korábban említett EAC-statisztikák lényegesen pozitívabb képet festenek erről az arányszámról. Az adatokról egyértelműen következtethetünk a kenyai társadalom patriarchális voltára. 2012-ben három földtörvényt hoztak annak érdekében, hogy a 2010-ben bevezetett alkotmányban, valamint a 2009-ben kiadott Nemzeti Földpolitikában előírtak

gyakorlati megvalósulását elősegítsék.⁶ Ezek név szerint a következők: a Nemzeti Földügyi Bizottság 2012. évi 5. számú törvénye, a 2012. évi 6-os számú Földtörvény, valamint a 2012. évi 3. számú Földnyilvántartási törvény.⁷ E szabályozások alapvetően a nők és férfiak közötti egyenlőséget kívánták megteremteni a földhöz jutás esetében. Kenyára is jellemző a Kelet-afrikai Közösség egyéb tagállamaira vonatkozó tendencia, amely szerint jelentős eltérés tapasztalható a törvényi és a gyakorlati megvalósulás esetében. Kenyában a földekkel kapcsolatos döntéshozást még mindig a férfiak uralják. A férfiközpontú kultúrán túl a probléma oka, hogy a vidéki térségekben élő lakosság, amelynek döntő többsége a szegénységi küszöb alatt él, nem tájékozott a saját jogaival kapcsolatban. A USAID felmérései szerint Kenyában a szegénységben élők közel 90 százaléka nem ismeri a jogait (Kimeu – Maneno, 2017: 9). Egyes döntéshozatali eljárások férfiközpontú, illetve tradicionálisan patriarchális volta miatt a nők nem részesülnek megfelelő bánásmódban (Uo., 2017: 10-11). Mindezek pedig megfosztják a nőket attól, hogy a földdel kapcsolatos jogaikat érvényesíteni tudják.

Dél-Szudán

Dél-Szudán esetében megjegyzendő, hogy az ország 2016 óta az EAC tagja ugyan, ám egyértelműen a bukott- és törékeny állam-kategóriákba esik. Ezek értelmében pedig a jogalkotáson belül a társadalmi nemek közötti egyenlőség megteremtésére irányuló közpolitikai intézkedések nem éppen képeznek prioritást. Érdemes ismételtelen kiemelni, hogy szemben a többi EAC tagállammal, Dél-Szudán esetében nem találunk a nők és férfiak által birtokolt fölterületekre vonatkozó adatokat. A 2011-es átmeneti alkotmány, valamint a 2009-ben elfogadott földtörvény értelmében a dél-szudáni nőknek joguk van a föld birtoklásához, férjeiktől történő örökléséhez (megözvegyülés esetén), használatához, bérbe adásához, valamint védelméhez (Tiitmamer – Mayai – Hoth Ma, 2017: 11). Jelen törvény azonban a korábban említett kritikákhoz hasonlóan egyáltalán nem biztosít teljes körű jogokat a nők számára a föld öröklése és birtoklása esetében. A dél-szudáni nők ugyanis nem örökölhetnek földet az apjuktól, valamint a válást követően férjükkel sem osztozkodhatnak a földterületen. További aggályokat vet fel, hogy a nők ismételtelen feleségként vannak értelmezve e kérdéskör során.

Összegzés

Az imént bemutatottak kapcsán számos kérdés vethető fel a nők földbirtoklásra és öröklésre vonatkozó jogait illetően. Hiába rendelkezik ezen országok mindegyike alkotmányban rögzített nemi kvótával, amely a nők politikai szerepvállalását hivatott elősegíteni, a nők egyetlen említett országban sem tudják földdel kapcsolatos jogaikat akadály nélkül érvényesíteni, már amennyiben egyáltalán birtokolnak ilyen jogokat. E tekintetben tanúi lehetünk a de jure, azaz a jogi értelemben vett egyenlőség, és a de facto, azaz a gyakorlati úton megvalósuló tényleges egyenlőség közötti különbségeknek. Ebben nagy szerepet játszanak a tradicionális berögződések, illetve a város és vidék közti ellentét. A rurális, javarészt mélysze-

gényiségben élő térségekben ugyanis akár a létező jogszabályokat is felülírja a szokásjog. A jelenség betudható továbbá annak, hogy az adott ország külső szereplő (például az ENSZ) nyomására, segítyezésért cserébe hoz törvényt vagy iktat be jogszabályt, ám annak gyakorlati megvalósítására nem fektet hangsúlyt. Az ENSZ ilyen esetben tehát normatív hatalomként működik. Ahogy Pető és Manners fogalmaz, a normatív hatalom a gender stratégiák és közpolitikák esetében követelő stratégiát alkalmaz, azaz egy olyan keretrendszert fogalmaz meg, amelyhez a segítyezésben részesülő államoknak alkalmazkodnia szükséges (Pető – Manners, 2006: 169). Ide tartoznak például a Millenniumi Fejlesztési Célok, valamint a Fenntartható Fejlesztési Célok, amelyeknek számos pontjai kapcsolódnak a nők földbirtoklást érintő jogaihoz. Nem arról van szó természetesen, hogy jelen EAC-tagállamok ne lennének tudatában a hiányosságaiknak. A nők jogai és a földkérdés témájában ugyanis számos olyan tanulmány születik, amely a hiányosságokra hívja fel a figyelmet. Ezeket javarészt az ENSZ, illetve nemzetközi civil szervezetek készítik el. Ahogy láthatjuk a ruandai GMO-nál készült interjú esetében, a hivatal is kiválóan informált a vidéki, szegénységben élő nők problémáit illetően. A Nők Elleni Hátrányos Megkülönböztetés Kiküszöböléséről Szóló Konvenció (Committee on the Elimination of Discrimination against Women – CEDAW) például folyamatosan ajánlásokat fogalmaz meg az országok részére annak érdekében, hogy az adott területen, jelen esetben a fölkérdésre vonatkozóan, hatékonyabbá tegyék a gyakorlati megvalósulást. Nem hagyható továbbá figyelmen kívül az ENSZ Nők, illetve a CARE International szerepe sem. Ezen nemzetközi civil szervezetek a helyi NGO-kkal együttműködve dolgoznak azért, hogy a nőknek a férfiakéval egyenlő jogokat biztosítsanak a földterület birtoklására és öröklésére vonatkozóan, remélhetőleg még hatékonyabbá téve tevékenységüket, megerősítve ezzel a de facto egyenlőség megvalósulását. ✨

A rurális, javarészt mélyszegénységben élő térségekben ugyanis akár a létező jogszabályokat is felülírja a szokásjog. A jelenség betudható továbbá annak, hogy az adott ország külső szereplő (például az ENSZ) nyomására, segítyezésért cserébe hoz törvényt vagy iktat be jogszabályt, ám annak gyakorlati megvalósítására nem fektet hangsúlyt. Az ENSZ ilyen esetben tehát normatív hatalomként működik.

Jegyzetek

- 1 AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-3-III-PTE-48 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT³³
- 2 Ez azokat a háztartásokat jelöli, ahol a nők saját maguk és családjuk ellátása céljából, anyagi juttatás, valamint piacra történő termelés nélkül végeztek mezőgazdasági tevékenységet.
- 3 East African Community (2018): Gender Policy. <http://www.mcdgc.go.tz/data/EAC%20GENDER%20POLICY.pdf>
- 4 Forrás: http://www.migeprof.gov.rw/fileadmin/_migrated/content_uploads/MATRIMONIAL_REGIMES_LIBERALITIES_AND_SUCCESSIONS-2.pdf
- 5 Forrás: Constitution of Burundi (2005): https://www.constituteproject.org/constitution/Burundi_2005.pdf
- 6 Forrás: Land Portal: Kenya enacts three new land laws. <https://landportal.org/resource/news/kenya-enacts-three-new-land-laws>
- 7 Uo.

Felhasznált irodalom

- Bayisengea, Jeannette – Höjera, Staffan – Esplingb, Margareta (2015): Women's land rights in the context of the land tenure reform in Rwanda – the experiences of policy implementers. *Journal of Eastern African Studies*, Vol. 9, No. 1, 74-90.
- Biedermann Zsuzsanna (2015): Genocídium és destabilizáció az afrikai Nagy Tavak régióban. A konfliktusok gazdasági vetülete. Publikon Kiadó, Budapest–Pécs
- Constitution of Burundi (2005): https://www.constituteproject.org/constitution/Burundi_2005.pdf
- Duncan, Jennifer – Haule, Scholastica (2014): Women in Tanzania set for equal land rights – let's make sure it happens. <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2014/oct/15/women-tanzania-equal-land-rights>
- East African Community (2018): Gender Policy. <http://www.mcdgc.go.tz/data/EAC%20GENDER%20POLICY.pdf>
- FAO Gender and Land Rights Database (2018): http://www.fao.org/gender-landrights-database/country-profiles/countries-list/land-tenure-and-related-institutions/en/?country_iso3=UGA
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (2018): The gender gap in land rights. <http://www.fao.org/3/I8796EN/i8796en.pdf>
- Forum for Women and Democracy (FOWODE) (2012): Gender Policy Brief for Uganda's Agriculture Sector. <https://www.empowerwomen.org/-/media/files/un%20women/knowledge%20gateway/resourcefiles/2014/06/24/17/18/fowode-gender-policy-brief-for-uganda-agriculture-sector.pdf>
- Hunt, Swanee (2017): *Rwandan Women Rising*. Duke University Press, North Carolina, United States
- Interjú Prof. Rirhandu Mageza-Barthel, Goethe Egyetem Frankfurt (2019.01.16.)
- Interjú: Cyizanye Allen, a GBV és egyéb igazságtalanságok elleni harc, valamint az ezzel kapcsolatos ellenőrzések igazgatója (2016.04.29.)
- Interjú: Prof. Shinichi Takeuchi, Tokiói Egyetem Afrika Kutatóközpont, Tokió Japán (2018.12.22.)
- Kimeu, Samuel – Maneno, Mary (2017): *Securing land inheritance and land rights for women in Kenya*
- Land Portal: Kenya enacts three new land laws. <https://landportal.org/resource/news/kenya-enacts-three-new-land-laws>

- Ministry of Lands, Housing and Urban Development (2013): The Ugandan National Land Policy. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/uga163420.pdf>
- Ndikumana, Alain (2015): Gender equality in Burundi: Why does support not extend to women's right to inherit land? afrobarometer.org/sites/default/files/.../ab_r6_policypaperno22.pdf
- Njuki, Jemimah (2017): Why land rights for women are critical. <https://www.idrc.ca/en/resources/perspectives/why-land-rights-women-are-critical>
- Norwegian Refugee Council (2014): Nowhere to go. Displaced and returnee women seeking housing, land and property rights in South Sudan. <http://womenshlp.nrc.no/wp-content/uploads/2014/03/South-Sudan-report.pdf>
- Pető, Andrea – Manners, Ian (2006): The European Union and the value of gender equality In Manners, Ian – Lucarelli, Sonja (eds.): Values and Principles in European Union Foreign Policy, Routledge, London, New York
- Saiget, Marie (2016): (De-)Politicising women's collective action: international actors and land inheritance in post-war Burundi In Review of African Political Economy Volume 43, 2016 - Issue 149: African women's struggles in a gender perspective. 365-381
- Tarrósy István (2011): Kelet-Afrika a fejlődés útján. Pécs, Publikon Kiadó
- Tiitmamer, Nhial – Mayai, Augustino Ting – Hoth Ma, Nyathon (2017): Land Tenure in South Sudan: Does it Promote Climate Change Resilience? In The SUDD Institute Policy Brief: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/58b66aacb8b3b_LandTenureInSouthSudanDoesItPromote_Full.pdf
- United Nations Association (UNA) of Tanzania (2017): Land Rights In Tanzania – A Gender Issue. <http://una.or.tz/land-rights-tanzania-gender-issue>

English Abstract

Women and Land Issues in the East African Community Member States

In this paper I am introducing the change in women's rights regarding land inheritance and the way it has impacted society in the member states of the East African Community. Besides presenting the results achieved, I am highlighting its inadequacies and the challenges yet to solve as well. Some interviews have aided my research, which I have conducted recently about the East African land inheritance situation with international Africa experts, and with the representative of the Rwandan Gender Monitoring Office in 2016. I am focusing on Rwanda, but also mentioning Kenya, Uganda, Burundi, Tanzania, and South Sudan due to the regional comparison of the relevant laws affecting land ownership and inheritance.

A szerzőről

Alapdiplomát politikatudományból, masterdiplomát szociológiából szerzett, majd ismét politikatudományból doktorált.

Jelenleg független kutató, egyúttal a PTE Afrika Kutatóközpont titkára.

About the Author

BA, Political Science;
MA, Sociology
PhD, Political Science

Independent researcher,
Secretary of the Africa Research
Centre of the University of Pécs

bagiju@gmail.com

Szarka Evelin

EGYSÉG A SOKFÉLESÉGBEN

A TÁVOLI INDONÉZIA KÖZELRŐL

Indonézia. Mitől olyan különleges az itt élők által beszélt nyelv? Hogyan viselkedünk vendégségben? Milyen furcsaságokkal vagy mulatságos helyzetekkel találkozhatunk, ha elvegyülünk a helyiek között? Mit jelent a gumiidő? Hogyan él ez a rendkívül színes indonéz közösség több ezernyi szigeten, és miként villantja fel identitásának egy-egy különleges elemét közmondásaiban, szimbólumaiban és mesevilágában?

A tudományos megalapozottsággal és ismeretterjesztő igénnyel megírt kötetben mindenki megtalálja az érdeklődésének megfelelő fejezetet – legyen szó izgalmas történelmi, politikai vagy gazdasági tényekről, a mezőgazdaság és a környezet jelenlegi állapotáról, vallási kérdésekről, a kisebbségek együttélését érintő aktuális témákról, a balinéz hagyományos építészeti elvekről vagy innovatív egészségügyi kezdeményezésekről.

A jórészt indonéz nyelvű forrásokra, helyszíni tapasztalatokra és interjúkra épülő, gazdagon illusztrált kiadvány közelebb hozza ezt a távoli országot, segítségével bepillantást nyerhetünk egy változatos és számos meglepetést tartogató ázsiai nép mindennapjaiba: hogy elolvasása után Indonéziára ne csupán a komodói sárkány, az óriási – gyakran iszonyú bűzt árasztó, de színpompás – egzotikus növények, az ínycsiklandó fogások, az aromás fűszerek, a jávai előember, valamint a széles mosolyok és a lenyűgöző táncmozdulatok hazájaként gondoljunk.